

17-02-24

Enorme fabriek verdwijnt uit dit dorp, uitdaging ligt op de loer: dit zijn de alternatieven

Hoge prijzen, moordende concurrentie en een overvol stroomnet zitten verduurzaming van zware industrie in de weg. Met het risico dat voor ons essentiële producten als staal en papier uit een ver land komen. In Eerbeek, waar een van de papierfabrieken is gesloten, komt dit alles bij elkaar. Hoe verder in dit dorp? En wat zijn de alternatieven?

Castor van Dillen & Diego Kemps

Waar een jaar geleden rol- en ratelgeluiden van het fabrieksterrein afkwamen, vrachtwagens op en- af reden en de geur van boterzuur de straten vulde, is het nu oorverdovend stil bij (Finse) papierfabriek Stora Enso de Hoop in Eerbeek.

Een groot slot om een hek waar medewerkers eerder naar binnen fietsten staat symbool voor wat er in december gebeurde. Na meer dan 300 jaar sloot de grote fabriek definitief de deuren. En dat zegt veel. Over de stand van de zware industrie bijvoorbeeld. Maar daarover later meer. Het dorp zelf begint aan een compleet nieuw hoofdstuk.

Fabriek kan overlast geven

Bewoners in Het Haagje, de straat die pal aan de fabriek grenst, zien vooral kansen. De 28-jarige Gerrit Jan Keizer en zijn vriendin Nancy (21) zijn bezig met hun verhuizing, recht tegenover De Hoop. „Vandaag hebben we de sleutel gekregen”, zegt Keizer verheugd. Toeval dus? Niet helemaal.

„Als de fabriek niet was gesloten, waren we hier niet komen wonen”, zegt Keizer, die al zijn hele leven in Eerbeek woont. „Ik weet wat voor overlast je erdoor kan hebben”. Hij kocht dit huis nota bene van de fabriek zelf. „De bedoeling was eerder om het te slopen. Gelukkig is dat niet gebeurd.”

Tegenvallende cijfers en een moordende concurrentie waren volgens de directie de oorzaak voor de sluiting van de fabriek. Maar er wordt ook gespeculeerd dat het een strategische zet is van het Fins-Zweedse moederbedrijf Stora Enso, dat pas één jaar geleden de fabriek overnam.

Schok voor inwoners

Voor inwoners kwam het bericht als een schok. Bijna tweehonderd medewerkers zijn plotseling hun baan kwijt. En dat heeft een grote impact in het dorp. Maar voor de buitenwereld is het niet een complete verrassing. Er is echt wat aan de hand. Zware industrie in Nederland staat onder grote druk.

Vaak zijn deze fabrieken grote (CO₂-)uitstoters en verbruiken ze veel energie. Verduurzamen is het devies. Maar dat blijkt lastig. Vorig jaar januari sloot een papierfabriek in Velsen-Noord (Noord-Holland). Een zinksmelterij in Budel (Noord-Brabant) is in slaapstand gezet.

Infrastructuur is niet op orde

„Ik ben niet verbaasd dat er nog zo’n energie-intensieve fabriek sluit”, reageert Albert Jan Swart, econoom bij ABN Amro. Voor de productie van papier is veel energie nodig. Fabrieken halen dat nu uit gas. Idee is om over te schakelen op stroom of groene waterstof, maar de infrastructuur is nu niet op orde.

„Er is nu geen constante stroomvoorziening voor ze”, zegt Swart. „Het liefst zou je zien dat óók de energie-intensieve bedrijven goed door de energietransitie kunnen gaan. Maar daarvoor is wel voldoende aanbod van hernieuwbare energie nodig. En dat is er nu niet.”

Stroomnet zit overvol

Het stroomnet zit overvol, zeggen de netbeheerders, en dat blijft nog wel een paar jaar zo. Met als gevolg dat fabrieken in Nederland de deuren sluiten en uit Europa verdwijnen, denkt

Swart. „We gaan dit veel vaker zien.” Gülbahar Tezel, hoogleraar economie aan Tilburg University, sluit zich daarbij aan.

De concurrentiepositie staat volgens Tezel stevig onder druk. „In Nederland hebben we ervoor gekozen om geen compensatie voor hoge energiekosten bij energie-intensieve bedrijven te geven, terwijl andere Europese landen dat wel doen in het kader van het Europese emissiehandelssysteem. Het risico is dan dat de productie naar andere landen verschuift.”

Dat schrijft Tezel, die tevens werkzaam is bij adviesbureau PWC, ook in de zogeheten speelmonitor. Deze analyse wordt jaarlijks opgesteld in opdracht van het ministerie voor Economische Zaken. Nieuwe problemen ontstaan zo weer.

„Uiteindelijk wordt dit beleid gemaakt met als doel om de CO2-uitstoot te verminderen, maar die uitstoot wordt nu alleen mogelijk verplaatst”, vervolgt Tezel. „Het effect kan zijn dat je economische activiteit wegjaagt uit Nederland, en het klimaat niet positief verandert.”

Vertrokken fabrieken komen niet terug

„Als een fabriek eenmaal ergens staat, moet-ie ook draaien. Door de energieprijzen in Europa wordt in andere delen van de wereld geïnvesteerd in meer capaciteit”, vult Swart aan. „Over een jaar of tien, als we de energievoorziening weer onder controle hebben, zal die vertrokken bedrijvigheid niet opeens terugkomen.”

De nood is hoog, schrijft ook de Sociaal-Economische Raad (SER). ‘Nederland moet de ambitie hebben voorop te lopen in het verduurzamingsproces van de industrie’, stelt het belangrijkste adviesorgaan voor de regering en het parlement op het gebied van (sociaal)economische ontwikkelingen in een brief afgelopen januari.

Urgentie is doorgedrongen

Oplossingen geeft de SER ook. Het adviesorgaan stelt bijvoorbeeld voor om ‘tijdelijke subsidies voor verduurzaming van productieprocessen’ te geven. In Den Haag is de urgentie inmiddels doorgedrongen. Zo kwam minister van Economische Zaken Micky Adriaansens recent met een ‘Nationale Technologiestrategie’.

Voor Eerbeek is het te laat. Inwoners zijn vooral benieuwd naar: wat nu? Krijgen ze een nieuwe fabriek? De 41-jarige Tom Hofman woont schuin en hoopt op woningen of natuur. „Het is toch mooier om tegen een wand van bomen aan te kijken dan tegen een fabriek.”

‘Woningen meest logische optie’

Friso de Zeeuw denkt ook meteen aan woningen „Dat is de meest logische optie”, zegt adviseur en emeritus hoogleraar Gebiedsontwikkeling aan de TU Delft. Hij benadrukt dat de fabriek al deels omsloten is door een woonwijk. Nieuwe huizen zouden daar goed op aansluiten. Vooral met het oog op de kosten. „Die spelen hier een grote rol.”

„Er staan nogal wat spullen. Een deel daarvan is misschien verkoopbaar. Maar aan die ontmanteling blijft een flinke kostenpost hangen. Zeker als de grond gesaneerd moet worden

– en die kans acht ik groot”, zegt De Zeeuw. Al die uitgaven wil de eigenaar van zo’n fabriek volgens hem graag terugverdienen, liefst met een plusje.

Vaak woningen op fabrieksterreinen

Zo kwamen overheden en projectontwikkelaars de laatste decennia vaak uit bij woningbouw. Voorbeelden te over in onze dorpen en steden. Inmiddels zijn veel fabrieken en bedrijven verplaatst of gestopt, ziet De Zeeuw. „Een hoop terreinen die voor de hand lagen, zijn al omgebouwd. Toch gaat dit nog steeds door, alleen wel in mindere mate.”

„Tegenwoordig is er meer aandacht voor werkfuncties. De maatschappij wil niet meer dat al het werk de stad of het dorp uitgaat. Bestuurders zijn daar dus ook kritischer op geworden.” In Eerbeek speelt alleen één probleem. Dat is het omgevingsplan, dat moet gemeenteraad willen wijzigen. Wonen moet wel mogelijk zijn op deze plek.

De Brummense wethouder Steven van de Graaf (Lokaal Belang) is daar duidelijk over. „Het bestemmingsplan zegt: industrie. Dus dat is het uitgangspunt. Stora Enso De Hoop moet eerst een koper selecteren, die kan een wijziging van het bestemmingsplan aanvragen. Maar dat is aan het bedrijf.”

En zelfs dan is woningbouw geen garantie. „Mensen denken dat er opeens van alles mogelijk is als een fabriek sluit, maar dat is niet zo. We hebben ook te maken met de geur- en geluidscontouren van de andere fabrieken in het dorp”, zegt Van de Graaf.

Nieuwe industrie ligt voor de hand

Nieuwe industrie op de locatie ligt daarom het meest voor de hand. Al zal dat geen papierindustrie zijn, stelt Van de Graaf. „De fabriek heeft de afgelopen tijd al te koop gestaan. Niemand hapte toe. Nieuwe papierindustrie komt er dus niet.” Dat verbaast emeritus hoogleraar De Zeeuw niets.

„Geïnteresseerde fabrieken kijken natuurlijk naar de mogelijkheden om uit te breiden op deze locatie. Maar het terrein ligt dicht tegen het dorp aan. Dat beperkt de mogelijkheden. Ik acht de kans niet zo groot dat een andere fabriek instapt.” Interesse in de grond is er wel, blijkt uit navraag bij Stora Enso De Hoop.

Volgens directeur Robert Minnesma heeft een aantal partijen zich gemeld nadat bekend werd dat de fabriek definitief zou sluiten. „Binnenkort gaan wij gesprekken voeren met partijen die potentieel geïnteresseerd zijn.” In welke sector deze potentiële kopers opereren, wil hij niet zeggen. „Het is heel prematuur allemaal.”

‘Geen cowboys op het terrein’

De komende periode staat vooral in het teken van ontmanteling van het enorme terrein. Machines, installaties en andere apparatuur wordt door een groep van twintig medewerkers losgekoppeld. „Een fabriek sluiten is namelijk één ding, maar je kunt niet het hek dichtdoen en dan naar huis gaan.”

Vervolgens wordt gekeken of de (soms sterk verouderde) machines verkocht kunnen worden. „Als ze verkocht worden, dan zal dat sowieso buiten Europa zijn”, zegt Minnesma. „In Europa is men alleen geïnteresseerd in *state of the art*-machines. Europa sluit ik dus al uit.”

‘Niet een winkeltje dat je leeghaalt’

Mocht verkoop niet lukken, dan is het een enkeltje naar de oudijzerboer voor de machines. Al zal dat hele proces nog maanden duren. „Het is niet een winkeltje dat je even leeghaalt”, zegt Minnesma. „Het zijn grote machines. Die zijn niet vandaag of morgen weg.”

Bovendien speelt veiligheid een grote rol. „We hebben vanaf het begin gezegd dat we geen cowboys op het terrein willen hebben die de boel snel leeg komen halen. We doen alleen zaken met partijen die hier ervaring mee hebben en veiligheid op de eerste plek staat.” En wat als dat niet lukt? Inwoners hebben daar zeker ideeën over.

Een terrein van duizenden vierkante meter laat je het liefst niet al lang niet leeg staan. „Ik zeg woningen of natuur”, zegt Eerbekenaar Jan Honing (73), terwijl hij met zijn twee hondjes langs het fabrieksterrein loopt. Honing woont iets meer dan 100 meter van de fabriek.

Na drie jaar te wonen op die plek is hij gewend geraakt aan de fabriek. „In het begin niet hoor. Die geur en de trillingen, dat was wel een dingetje”, zegt hij. „Later vond ik het prima. Hij mocht van mij nog wel tien jaar doordraaien. Maar nu is het wel lekker rustig.”

Het liefst ziet hij natuur verschijnen op het terrein. „Woningbouw wordt lastig, denk ik, door de nabijheid van de andere fabrieken hier.” Maar na wat overpeinzingen komt hij op nog een ander idee. „Huisvesten van asielzoekers. Daar is nu toch ook behoefte aan?”

Vier alternatieven voor een grote fabriekslocatie:

*1. In vrijwel elke stad of dorp kunnen inwoners wel een locatie aanwijzen waar **woningen zijn gebouwd** op een voormalig fabrieks- of industrieterrein. Denk bijvoorbeeld aan het [enorme Roto Smeets-project](#) in Deventer. Daar komen vele woningen op het terrein van de voormalige drukkerij, die redelijk centraal in de stad lag.*

Inbreiding of transformatie worden dergelijke projecten ook wel genoemd. Voor fabrieken is het soms een fijne uitweg om uiteindelijk te verhuizen of te stoppen. Een aantrekkelijk gelegen woonwijk komt ervoor terug. Maar in Eerbeek is dat voorlopig niet aan de orde. Het terrein heeft niet de geschikte bestemming.

*2. Eerbekenaars aan de Stentor dat ze het liefst **een park** zien verrijzen op het terrein. Het park zou mooi kunnen aansluiten op de omliggende Veluwe. Maar emeritus hoogleraar De Zeeuw acht die kans klein. „Dat wordt dan een duur park. Een projectontwikkelaar begint daar niet aan. De gemeente zou moeten aankopen en investeren.”*

*3. De meest logische oplossing is tot nu toe **nieuwe industrie**. Dat geeft de gemeente Brummen aan. Experts zien dat wel gebeuren. „Al verwacht ik niet dat het opnieuw een energie-intensieve fabriek zal zijn. Dat is gezien de energieprijzen een lastig verhaal”, zegt ABN Amro-econoom Swart.*

Maar wat dan wel? Swart wijst op 'hoogtechnologische' bedrijven, zeg maar de ASML's van deze wereld. En dat is niet per se een goede ontwikkeling voor een dorp als Eerbeek. De econoom vraagt zich af of voormalige werknemers die vaak in de buurt wonen nog wel aan het werk komen in dergelijke industrie.

4. *Het is nooit verkeerd om buiten de gebaande paden te denken. Dus waarom geen **kartbaan, evenementenhal of een pretpark**? Op andere plekken in het land is dat al wel gebeurd. Tot op heden wordt daar in Eerbeek nog niet aan gedacht.*